

Ἡ ἀνάγκη τῆς συγγνώμης καί ἀνανεώσεως μέσα στήν Ἐκκλησία (Στανιλοάε Δημήτριος Πρεσβύτερος(+))

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Ὁ Κύριός μας συνέδεσε ἀναπόσπαστα τή συγχώρεσή μας ἀπό τόν Θεό, μέ τή συγχώρεση πού ὀφείλουμε νά δίνουμε στούς ἀνθρώπους πού μᾶς ἔβλαψαν. (Κυριακή προσευχή, Ματθ. στ΄, 12 καί ἡ παραβολή τῶν δύο ὀφειλετῶν, Ματθ. κη΄, 21-35).

Στήν πραγματικότητα καί στίς περισσότερες περιπτώσεις, τά ἀμαρτήματα γιά τά όποία ζητᾶμε τή συγγνώμη τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ ἀδικίες πού κάναμε στούς ἄλλους. Ἐπομένως, όφείλουμε νά ζητᾶμε συγχώρεση, ὄχι μόνο από τόν Θεό ἀλλά κι από κείνους, πού πληγώθηκαν ἀπ' αὐτά τά ἀμαρτήματα: ἀλλιῶς ὁ Θεός δέν μᾶς συγχωρεῖ (Ματθ. ε', 23-26). Πίσω από τούς ἀνθρώπους στούς όποίους κάναμε κακό, βρίσκουμε τόν Θεό, κι ὅταν ἀμαρτήσουμε στόν Θεό, πάντοτε πίσω Του βλέπουμε τούς ἀνθρώπους.

Περιφρονώντας τόν Θεό, θραύουμε ἕνα ἠθικό ἐλατήριο στούς ἄλλους, δίνοντάς τους ἕνα κακό παράδειγμα. Ὁ ἀνθρωπος πού δέν συμπεριφέρεται μέ λεπτότητα πρὸς τόν Θεό, δέν τήν ἔχει οὔτε πρὸς τούς ἀνθρώπους καί συμβάλλει στό νά μεγαλώνη ἡ ἀναισθησία τους ἀπέναντι στόν Θεό.

Ἐπίσης, ὁ Θεός θέτει ὑπό ὄρους τή συγχώρεση πού δίνει γιά τά ἀμαρτήματα πρὸς τό πρόσωπό Του, ἀνάλογα μέ τό ἄν ζητᾶμε συγγνώμη από τούς ὁμοίους μας.

Ἀλλά, ἄν γιά νά πάρουμε τή συγγνώμη τοῦ Θεοῦ ἔχουμε ἀνάγκη τή συγχώρηση τῶν ἄλλων, κι ἐκεῖνοι ἔχουν ἀνάγκη τή δική μας συγγνώμη, γιά νά συγχωρεθοῦν από τόν Θεό.

Ἄρα γιά νά πάρουμε συγχώρεση από τόν Θεό, πρέπει συνάμα νά συγχωρέσουμε καί τούς ἄλλους πού μᾶς πρόσβαλαν καί νά ζητήσουμε συγγνώμη από κείνους πού ἀδικήσαμε. Καί τό ἕνα καί τό ἄλλο εἶναι πολύ δύσκολα. Μᾶς εἶναι εὐκολώτερο νά ζητᾶμε συγγνώμη από τόν Θεό, γιατί κατά κάποιο τρόπο μᾶς τό ἐπιβάλλει τό μεγαλεῖο του καί χωρίς θεωρητική δυσκολία ἀναγνωρίζουμε τήν ἐξάρτησή μας

ἀπ' Αὐτόν – δέν μιῶ γιά τούς ἄπιστους ἀλλά γιά τούς πιστούς. Ἀντίθετα, εἶναι πολύ δύσκολο, ἀκόμα καί γιά τούς πιστούς, νά ἀποφύγουμε νά περιφρονήσουμε τούς ἀνθρώπους πού δέν μᾶς ἐπιβάλλονται μέ τό ὁρατό μεγαλεῖο τους.

Ἀκόμη, ἀνάμεσα στή συγχώρεση πού ὀφείλουμε νά δώσουμε στούς ἄλλους καί στήν ἀνάγκη νά ζητήσουμε συγχώρεση, ἡ δεύτερη στάση εἶναι ἡ δυσκολώτερη. Ὅταν μᾶς ζητᾶνε συγγνώμη οἱ ἄλλοι, φαίνονται νά μπαίνουν σ' ἕνα ἐπίπεδο κατώτερο, κι αὐτό ἀγγίζει τήν καρδιά μας, γιατί κολακεύει τήν ὑπερηφάνειά μας. Ὅταν ζητᾶμε συγγνώμη γιά τούς ἑαυτούς μας, ὑπονοεῖται ὅτι κατεβαίνουμε ἀπό τό βάθος τῆς φαινομενικῆς μας ἀνωτερότητας, ὅτι ἀναγνωρίζουμε τήν ἐξάρτησή μας ἀπό τούς ἄλλους.

Ἡ ἴδια ἀλαζονεῖα κρύβεται κάτω ἀπό τήν ἄρνησή μας νά συγχωρέσουμε καί τή δυσκολία μας νά ζητήσουμε συγγνώμη. Ἀλλά ὅταν συγχωροῦμε, δέν ἀρνούμεθα ἀναγκαστικά ὅλη τήν ὑπερηφάνειά μας, ἐνῶ ἂν προχωρήσουμε παραπέρα, ἂν ζητήσουμε συγγνώμη, ἔχουμε καταρρίψει τό τελευταῖο ὑπόλοιπο τῆς ὑπερηφάνειάς μας. Μόνο σ' αὐτή τήν περίπτωση, ἡ καρδιά μας κινεῖται μέ εἰλικρίνεια καί καθαρότητα, χωρίς κανένα ἀμφίβολο κίνητρο.

Ἡ ἄρνηση τῆς συγχωρήσεως ἢ τῆς αἰτήσεως γιά συγγνώμη, κρατάει σκληρή τήν ψυχή. Τό κακό πού μᾶς ἔκανε ὁ ἄλλος, ὅταν διατηρῆται μέσα στή συνείδησή μας, εἶναι μιά ἀκαθαρσία πού παραμένει μέσα μας, μᾶς δηλητηριάζει συνέχεια κι ἐξαπλώνει τήν ἀηδιαστική ὀσμή της σ' ὅλο τό εἶναι μας. Οἱ ἀναλαμπές ἢ τό σκοτάδι αὐτοῦ τοῦ δηλητηρίου ἐνοχλοῦν τά μάτια μας καί δέν μπορούμε ν' ἀγαπήσουμε τόν Θεό καί ὁ ἄλλος δέν μπορεῖ ν' ἀγαπήσει ἐμᾶς.

Μόνο ἡ εἰλικρινής συγγνώμη διαλύει μέσα στήν ψυχή μας αὐτό τό ξένο σῶμα κι ἐλευθερώνει τά μάτια μας ἀπ' αὐτό τό δοκάρι. Μόνο τότε μπορεῖ νά μᾶς συγχωρέση ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀββᾶς Ἡσαΐας λέει: «Μή κολληθῆς τινί τοιούτῳ, ἵνα μή σπιλωθῆς ἐκ τοῦ ἰοῦ αὐτοῦ τοῦ μεμιασμένου· περιπάτησον μετά τῶν ἀκάκων, ἵνα κοινωνός γένη τῆς δόξης αὐτῶν καί τῆς ἀγνείας· μή σχῆς πονηρίαν εἰς ἄνθρωπον, ἵνα μή τούς κόπους σου ἀργούς ποιήσης· ἄγνισόν σου τήν καρδίαν μετά πάντων, ἵνα θεωρήσης τήν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ ἐν σοί. Ὡσπερ γάρ ἐάν τις κρουσθῆ ὑπό σκορπίου ὁ ἰός αὐτοῦ εἰσέρχεται εἰς ὅλον τό σῶμα αὐτοῦ καί βλάπτει τήν καρδίαν αὐτοῦ, τοιαύτη ἐστίν ἡ πρός τόν πλησίον κακία ἐν τῇ καρδίᾳ· ὁ γάρ ἰός αὐτῆς κεντεῖ τήν ψυχήν καί κινδυνεύει ἀπό τῆς πονηρίας. Ὅστις οὖν φείδεται τῶν κόπων αὐτοῦ, ἵνα μή ταχέως ἀπόλωνται, ἐκτινάσσει ἀπ' αὐτοῦ τόν σκορπιόν τοῦτον, τούτέστιν τήν πονηρίαν καί τήν κακίαν» (Ἀββᾶ Ἡσαΐου, Λόγοι ΚΘ', Βόλος 1962: Λόγος στ', σ. 69).

Τό κακό πού κάναμε σέ κάποιον, ταραάζει καί τήν ψυχή μας. Εἴμαστε ἀνήσυχτοι. Τό

βλέμμα μας δέν εἶναι πιά εὐθές καί καθαρό. Σέ κάθε συνάντηση μέ τόν ἄλλο εἴμαστε ἐνοχλημένοι, γιατί ὑποπευόμαστε, πῶς μέσα στήν καρδιά του διατηρεῖ τήν ἀνάμνηση τοῦ κακοῦ πού τοῦ ἔχουμε κάνει. Ἡ ὑπερηφάνειά μου μ' ἐμποδίζει νά ἔχω καθαρές σχέσεις μαζί του. Μόνο ἂν ζητήσω συγχώρεση, μπορεῖ νά ὀδηγηθοῦμε κι οἱ δυό σέ ἀνοικτές σχέσεις, ἄμεσες, ἐλεύθερες. Ἐάν μείνω στήν ὑπερηφάνειά μου, χωρίς νά ζητήσω συγγνώμη, δέν μπορῶ νά σταθῶ μπροστά στόν Θεό μέ ἀνοικτό πρόσωπο καί μέ καρδιά τρυφερή. Πίσω ἀπ' αὐτό τό αἶτημα τῆς συγγνώμης, πρέπει νά ζῆ ἕνα αἶσθημα ἀληθινῆς μετάνοιας. Ἡ μετάνοια καθρεφτίζεται μέ μιὰ θλίψη στά μάτια, ἀλλ' ὅσοι ἀποκαλύπτουν αὐτή τή θλίψη τῆς μετάνοιας, ἔχουν ἕνα βλέμμα εὐθές καί καθαρό. Μέ αὐτή τήν εὐθύτητα τῆς εἰλικρινοῦς μετάνοιας πρέπει νά ἐμφανίζομαι μπροστά στόν Θεό, γιά νά ζητήσω τή συγχώρεσή του, ἀφοῦ πρῶτα ἔχω συγχωρεθῆ ἀπό τούς ὁμοίους μου.

Τά ἁμαρτήματά μου πρός τόν Θεό εἶναι ἀναρίθμητα καί ἀτελεύτητα. Ὅλα ὅσα ἔχω, προέρχονται ἀπό τόν Θεό καί θά ἔπρεπε νά τά δωρήσω σ' Ἐκεῖνον καί τούς ἄλλους. Θά ἔπρεπε, μέ τά λόγια καί τίς πράξεις μου νά Τόν ἐγκωμιάζω συνεχῶς γιά τίς εὐεργεσίες Του, ἀλλά δέν τό κάνω. Γι' αὐτό, ἡ μετάνοιά μου πρέπει νά εἶναι ἀδιάκοπη καθώς καί ἡ ἀναζήτηση τῆς συγγνώμης καί τοῦ ἐλέους Του. Νά γιατί ὁ μοναχός τῆς Ἀνατολῆς ἐπικαλεῖται τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ σέ μιὰ ἀκατάπαυστη προσευχή. Ἔτσι κι ὁ μέγας Ἀντώνιος τήν ὥρα τοῦ θανάτου του, ζητάει κι ἄλλο καιρό, γιά νά μετανόησῃ. Κι ἐπειδὴ τ' ἁμαρτήματα πρός τόν Θεό εἶναι συνάμα κι ἁμαρτήματα πρός τούς ἄλλους καί τ' ἁμαρτήματα πρός τούς ἄλλους εἶναι κι αὐτά συνεχῆ, ὀφείλουμε νά τούς ζητᾶμε ἀκατάπαυστα συγγνώμη.

Παρ' ὅλα αὐτά, μοῦ εἶναι δύσκολο νά πῶ ὅτι, σέ κάθε στιγμή τῶν σχέσεων μου μέ τόν ἄλλο, συμπεριφέρθηκα ἄμεμπτα ἢ ὅτι ἔκανα κάθε καλό πού θά ὀφείλα καί θά μποροῦσα γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους πού συνάντησα. Ἄρα, ὅταν κάποιος μέ ἐλέγξει γιά μιὰ ἄσχημη στάση μου πού δέν ἀντιλήφθηκα, δέν πρέπει ν' ἀπορρίψω αὐτό τόν ἔλεγχο ἀλλά ν' ἀναγνωρίσω τήν ἐνοχή μου. Ἔκανα τό λάθος νά δώσω τουλάχιστον τήν ἐντύπωση, ὅτι εἶμαι ἔνοχος γι' αὐτό πού μέ κατηγοροῦν. Ὁ ἀββᾶς Ἡσαΐας λέει: «Ἐάν, ἀπό μικροψυχίας ἀποκριθῆ σοι ὁ ἀδελφός σου λόγον, βάσταξον αὐτόν μετά χαρᾶς, καί, ἐάν ἀναζητήσης τόν λογισμόν σου ἐν κρίματι Θεοῦ, εὐρήσεις σεαυτόν ἁμαρτήσαντα». (Ἔνθ' ἄνωτ., Λόγος ε', σ. 62-63). Μοῦ εἶναι δύσκολο νά βεβαιώσω, ὅτι δέν συμμετέχω καθόλου στήν πρόκληση τῶν ἀναπόφευκτων καί τόσο ἐπιμόνων δυσαρρεσκειῶν, πού ἀναφύονται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων κι ἀγγίζουν καί μένα. Μοῦ εἶναι δύσκολο νά βεβαιώσω, ὅτι ὅλα εἶναι καλά στή συμπεριφορά μου, τίς σκέψεις καί τά λόγια μου πρός τούς ἄλλους· ὅτι ἔδωσα στούς ἄλλους ἀρκετή προσοχή, γιά νά μή τούς ἀφήσω τήν ἐντύπωση ὅτι ἀδιαφορῶ πρός αὐτούς. Ὅλοι ἁμαρτάνουμε πρός ὅλους. Ὄφείλουμε ἀκόμη νά μετανοοῦμε γιά τή συμπεριφορά μας πρός τόν καθένα. Γι' αὐτό συνιστοῦμε πάντοτε στούς ἱερεῖς νά μᾶς μνημονεύουν στήν

Προσκομιδή κατά τή Θεία Λειτουργία καί ζητᾶμε ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους πού συναντᾶμε νά προσεύχονται γιά μᾶς, ὅπως ἐπίσης ἔχουμε ὑποχρέωση νά μνημονεύουμε στίς προσευχές μας αὐτούς πού γνωρίζουμε καί γενικά ὅλους τούς ἀνθρώπους, ὅσο μποροῦμε. Μέσα στήν προσευχή μας γιά τούς ἄλλους κρύβεται ἡ συγχώρεσή μας πρὸς αὐτούς, μέσα στή παράκληση πού τούς ἀπευθύνουμε νά προσεύχονται γιά μᾶς, κρύβεται ἡ συγχώρησή μας ἀπ' αὐτούς.

Προσευχόμαστε γιά τούς νεκρούς πού εἶχαμε γνωρίσει, κι ἔτσι τούς συγχωροῦμε καί θέλουμε νά ἐξασφαλίσουμε μετά τόν θάνατό μας τίς προσευχές αὐτῶν πού θά παραμείνουν στή ζωή καί τίς προσευχές τῆς Ἐκκλησίας, γενικά. Τούς ζητᾶμε, μ' αὐτό τόν τρόπο, νά μᾶς συγχωρέσουν, ὄχι μόνο μιά φορά μετά τόν θάνατό μας ἀλλά γιά ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς τους. Προσευχόμαστε γιά τούς προγόνους μας, γιά κάθε νεκρό, καί συνάμα θέλουμε νά ἔχουμε κι ἐμεῖς ἕνα μέρος ἀπ' αὐτή τήν προσευχή, ὅσο θά ὑπάρχη ὁ κόσμος. Ἡ ἀδιαφορία γιά τούς νεκρούς εἶναι ἐπίσης ἀμάρτημα καί πρέπει νά μᾶς ἀνησυχή.

Οἱ ἄμεσες ἢ ἔμμεσες σχέσεις ἀνάμεσα σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους κουβαλᾶνε μέσα τους τίς ἀτέλειες ὄλων. Θέλουμε, τουλάχιστο μέσα στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, αὐτές οἱ σχέσεις πού διαρκοῦν ἀκόμη καί μετά τόν θάνατο νά ἔχουν μέσα τους ἀναγκαῖα τήν ἀμοιβαία ἀναζήτηση καί τήν δωρεά τῆς συγχωρήσεως, τήν προσευχή ὄλων γιά ὅλους, γιά νά συγχωρέση ὁ Θεός ὅλους.

Ἐδῶ ἐνυπάρχει μιά οὐσιαστική ἄποψη τῆς καθολικότητας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία συνέχεια καθαίρεται μέσα σ' αὐτή τήν προσευχή ὄλων γιά ὅλους, μέσα σ' αὐτή τή μετάνοια, πού πάντοτε ὄλοι προσφέρουν σ' ὅλους. Ἡ καθαρότητα καί ἡ ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν μιά δυναμική ἄποψη τῆς ζωῆς της. Οἱ ἀμαρτωλοὶ δέν ζοῦν χωρισμένοι ἀπό τήν Ἐκκλησία· δέν ὑπάρχουν ἀναμάρτητα μέλη τῆς Ἐκκλησίας: ὄλοι τείνουν νά καθαρθοῦν διά τῆς μετανοίας, μέ τήν ἀμοιβαία συγχώρεση πού ζητεῖται καί δίνεται, μέ τήν προσευχή ὄλων γιά ὅλους πού ἀπευθύνεται πρὸς τόν Θεό, γιά νά λάβουμε τή συγχώρεσή Του. Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι μιά κοινωνία ἀποτελεσματικῆ, ἀκίνητη, ἀλλά μιά κοινωνία «ἐν κινήσει», πού ἀποτελεῖται ἀπό ἀμαρτωλοὺς ἀνθρώπους, πού ταυτόχρονα καθαίρονται μέ τήν προσευχή τῶν μὲν γιά τούς δέ – ὄχι γι' ἀμαρτήματα ἀφηρημένα ἀλλά γιά τὰ ἀμαρτήματα, τίς ἀτελεῖς πράξεις καί γιά τήν ἀδιαφορία πού ἐκδηλώνεται συγκεκριμένα.

Μέσα σ' αὐτή τήν ζωντανή οἰκογένεια, παρουσιάζονται κάθε στιγμή στενοχώριες ἀλλά ξεπερνιῶνται, πλένονται μέσα στή θάλασσα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν μελῶν της. Ὅλοι ἀμαρτάνουν ἀλλά καί ὄλοι συμβάλλουν στή κάθαρση: μέ τήν αἴτηση συγγνώμης, μέ τήν προσφορά τῆς συγγνώμης τους, μέ τήν κοινή καί ἀμοιβαία γιά τή συγγνώμη προσευχή. Ἡ κατάσταση τῆς ἀμαρτίας δέν γίνεται

μόνιμη. Αὐτοί πού ἔχουν ἀμαρτήσῃ δέν μποροῦν νά μείνουν ἀδιάφοροι, ὠθοῦνται νά ζητήσουν συγχώρεση. Ἡ συνείδησή τους, κινημένη ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, τούς ὀδηγεῖ σ' αὐτό τό αἷτημα. Μά κι ἀπό τή στιγμή πού θά ἐμφανισθῇ τό ἀμάρτημα, ἀρχίζει νά διαλύεται μέ τή μετάνοια. Διαλύεται ἀπό τά συνεχῆ κύματα τῆς συγγνώμης, τῆς προσευχῆς, τῆς ἀγάπης πού κινητοποιεῖ τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Γι' αὐτό κι ὅλοι φαίνονται νά κινοῦνται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα πού τούς ἐνώνει. Τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τό ὄργανο αὐτῆς τῆς διαπροσωπικῆς ζωῆς, πού κατευθύνεται πρὸς τήν καθαρότητα καί δέν συμβιβάζεται μέ τή σκληρότητα ἢ τήν ἀκαμψία τῶν σχέσεων μέσα στήν Ἐκκλησία. Εἶναι τό Πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, τῆς σχέσεως μέσα στήν ἐλευθερία τῆς ἀγάπης· ἔπειτα, δέν μπορεῖ νά συμβιβαστῇ μέ τήν σκληρότητα, τήν τελματωμένη στάση τῆς δυσπιστίας ἢ τῆς ἀποστάσεως, πού προκαλοῦνται καί διατηροῦνται μέ τήν ὑπερηφάνεια, ἢ ὁποῖα οὔτε ζητάει οὔτε δίνει συγχώρεση. Ἐκεῖ πού βασιλεύουν τά πάθη, παρά τήν φαινομενική κινητικότητα τους, κυριαρχεῖ ἡ σκληρότητα, ἡ ἀκαμψία, ἡ ἔλλειψη ἐλευθερίας, πού μόνο τό Ἅγιο Πνεῦμα μπορεῖ νά ἐπαναφέρῃ, ὅταν δίνη στόν ἄνθρωπο τή δύναμη νά συχωρῇ καί νά ζητάει συγχώρεση, νά ὑψώνεται πάνω ἀπό τήν ὑπερηφάνειά του καί τά ἄλλα ἐγωϊστικά πάθη.

Αὐτή ἡ ἀμοιβαία συγχώρεση καί ἡ προσευχή ὄλων γιά ὄλους δέν ἔχουν μόνο ἀρνητική ὄψη. Ἀντιπροσωπεύουν τή θετική πνοή τῆς ἀγάπης. Ἐννοοῦμε ὅτι τό Πνεῦμα πνέει, ὅτι ὀδηγεῖ στήν ἀγάπη, στή ζωή, στήν ἐλευθερία. Ἡ ἀληθινή ἐλευθερία συνδέεται μέ τήν ἀγάπη· κι ὅπου ἀγάπη, ἐκεῖ τό κατ' ἐξοχήν ἀγαθό, ἡ πηγή κάθε ἀγαθῆς σκέψεως, λόγου καί πράξεως. Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ ζωή, πού εἶναι κινητικότητα, διάθεση τοῦ ἑαυτοῦ μας στούς ἄλλους, ἐλεύθερη ἀπό κάθε στασιμότητα τῆς περηφάνειας καί τῶν ἐγωϊστικῶν παθῶν.

Μέ τήν ἀμοιβαία συγχώρεση καί προσευχή καί χάρη στό Ἅγιο Πνεῦμα, ἡ Ἐκκλησία συνεχῶς ἀνανεώνεται. Ἀνανεώνεται καί συσφίγγει τούς ἐσωτερικούς δεσμούς τῆς ἀγάπης ἀνάμεσα στά μέλη της. Μ' ἄλλα λόγια, ἀναπλάθει τήν ἐσωτερική της ἐνότητα, τήν ἁρμονία καί τήν καθολικότητά της.

Ἡ ἀνικανότητα τῶν χριστιανικῶν ψυχῶν νά ὑποφέρουν τήν ἀμαρτία καί τό κακό πού προξενεῖται στούς ἄλλους, ἡ ἀνάγκη νά ζητοῦν καί νά δίνουν συγχώρηση, φανερώνουν μιά ἀπό τίς δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας γιά κάθαρση, ἀνανέωση, συνεχῆ ἀνάπλαση τῆς ἐνότητος καί τῶν ἐσωτερικῶν δεσμῶν της, γιά νά βρῆται σέ συμφωνία ἐν Χριστῷ. Ἔτσι φανερώνεται τό μυστήριο τῆς διατηρήσεως καί τῆς ἀέναης ἀνανεώσεώς της.

Πηγή: agiazoni.gr

